

УДК 658.012

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-20>**Проценко В.М.**

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри туризму, документних
та міжкультурних комунікацій
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Protsenko Valentyna

Open International University of Human Development «Ukraine»

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

THEORETICAL BACKGROUND THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM

В статті визначено, що в даний час вітчизняними підприємствам необхідно переглянути підходи до організації системи управління, сконцентрувати увагу на проблемі підвищення ефективності їх діяльності. Сучасна система управління підприємствами буде успішною у разі постійного і безперервного процесу її вдосконалення, орієнтації на зміни зовнішніх та внутрішніх умови, розробкою механізму і чинників сталого розвитку підприємства. Нові організаційні форми вимагають нових принципів, форм і методів управління підприємствами, які формують сукупність рішень, що приймаються керівниками підприємства з оптимального використання ресурсів для досягнення поставлених цілей. Зовнішнє середовище, що впливає на діяльність вітчизняних підприємств, характеризується істотною невизначеністю, складністю та динамічністю змін. Ці зміни істотно впливають на функціонування вітчизняних підприємства і викликають необхідність відповідних управлінських змін внутрішнього середовища. У зв'язку з цим в якості одного з найважливіших елементів управління підприємством виступає комплекс відповідних рішень з метою усунення негативного впливу динамічності і невизначеності. Ефективність функціонування вітчизняних підприємств визначається тим, наскільки раціонально взаємодіють між собою їх елементи в процесі реалізації поставленої мети, тобто наскільки дієва та адекватна відповідна система управління. Досить ефективним напрямом вирішення цих проблеми є формування і функціонування організаційних структур управління підприємством. На основі проведеного дослідження визначено, що сучасний стан ринкових відносин вимагає адекватних систем управління в галузях економіки. Особливе значення ця проблема має на рівні підприємства. Як об'єкт товарно-грошових відносин, підприємство має широку економічну самостійність і відповідальність за результатами своєї

виробничо-господарської діяльності, повинно формувати таку систему управління, яка забезпечувала б їм високу ефективність функціонування, конкурентоспроможність і стійке положення на ринку. Результати діяльності підприємств в значній мірі визначається ефективністю управління. У сучасних умовах одним із пріоритетних напрямків зміни систем управління є розробка обґрунтованих теоретичних і методологічних положень ефективної системи управління підприємствами. Розглянуто в статті типові моделі управління, проаналізовано економічну сутність поняття «управління» та надано авторське визначення, виокремлено функціональні підсистеми управління підприємством, види управління підприємством в залежності від пріоритету методів впливу і сфер регулювання. Визначено, для того, щоб оцінити ефективність системи управління підприємством необхідно проаналізувати сукупність параметрів. Для різних підприємств цей набір параметрів майже не змінюється, але самі параметри мають різну пріоритетність для кожного підприємства

Ключові слова: управління; підприємства; ефективність, ринкові відносини; процес управління.

В статье определено, что в настоящее время отечественным предприятиям необходимо пересмотреть подходы к организации системы управления, сконцентрировать внимание на проблеме повышения эффективности их деятельности. Современная система управления предприятиями будет успешной в случае постоянного и непрерывного процесса ее совершенствования, ориентации на изменения внешних и внутренних условий, разработкой механизма и факторов устойчивого развития предприятия. Новые организационные формы требуют новых принципов, форм и методов управления предприятиями, которые формируют совокупность решений, принимаемых руководителями предприятия по оптимальному использованию ресурсов для достижения поставленных целей. Внешняя среда, влияющая на деятельность отечественных предприятий, характеризуется существенной неопределенностью, сложностью и динамичностью изменений. Эти изменения существенно влияют на функционирование отечественных предприятия и вызывают необходимость соответствующих управленческих изменений внутренней среды. В связи с этим в качестве одного из важнейших элементов управления предприятием выступает комплекс соответствующих решений с целью устранения негативного влияния динамичности и неопределенности. Эффективность функционирования отечественных предприятий определяется тем, насколько рационально взаимодействуют между собой их элементы в процессе реализации поставленной цели, то есть насколько действенна и адекватная соответствующая система управления. Достаточно эффективным направлением решения этих проблем является формирование и функционирование организационных структур управления предприятием. На основе проведенного исследования определено, что современное состояние рыночных отношений требует адекватных систем управления в отраслях экономики. Особое значение эта проблема имеет на уровне предприятия. В качестве объекта товарно-денежных отношений, предприятие имеет широкую экономическую самостоятельность и ответственность по результатам своей производственно-хозяйственной деятельности, должно формировать такую систему управления, которая обеспечивала бы им высокую эффективность функционирования, конкурентоспособность и устойчивое положение на рынке. Результаты деятельности предприятий в значительной степени определяется эффективностью управления. В современных условиях одним из приоритетных направлений изменения систем управления является разработка обоснованных теоретических и методологических положений эффективной системы управления предприятиями. Рассмотрены в статье типовые модели управления, проанализированы экономическую сущность понятия «управление» и предоставлено авторское определение, выделены функциональные подсистемы управления предприятием, виды управления предприятием в зависимости от приоритета методов воздействия и сфер регулирования. Определено, для того, чтобы оценить эффективность системы управления предприятием необходимо проанализировать совокупность параметров. Для различных предприятий этот набор параметров почти не меняется, но сами параметры имеют различную приоритетность для каждого предприятия

Ключевые слова: управление; предприятия; эффективность, рыночные отношения; процесс управления.

The article determines that at present, domestic enterprises need to revise approaches to the organization of the management system, to focus on the problem of improving the efficiency of their activities. A modern enterprise management system will be successful in the event of a constant and continuous process of its improvement, focus on changes in external and internal conditions, the development of a mechanism and factors for the sustainable development of the enterprise. New organizational forms require new principles, forms and methods of enterprise management, which form the totality of decisions made by the leaders of the enterprise on the optimal use of resources to achieve their goals. The external environment affecting the activities of domestic enterprises is characterized by significant uncertainty, complexity and dynamism of changes. These changes significantly affect the functioning of domestic enterprises and cause the need for appropriate managerial changes in the internal environment. In this regard, one of the most important elements of enterprise management is a set of relevant

decisions in order to eliminate the negative impact of dynamism and uncertainty. The effectiveness of domestic enterprises is determined by how rationally their elements interact with each other in the implementation of the goal, that is, how effective and adequate is the appropriate management system. A sufficiently effective direction for solving these problems is the formation and functioning of organizational structures for enterprise management. Based on the study, it is determined that the current state of market relations requires adequate management systems in economic sectors. Of particular importance is the problem at the enterprise level. As an object of commodity-money relations, the enterprise has broad economic independence and responsibility according to the results of its production and economic activities, must form such a management system that would provide them with high functioning efficiency, competitiveness and a stable market position. The performance of enterprises is largely determined by management efficiency. In modern conditions, one of the priority areas for changing management systems is the development of sound theoretical and methodological provisions for an effective enterprise management system. Typical management models are considered in the article, the economic essence of the concept of "management" is analyzed and the author's definition is provided, functional subsystems of enterprise management, types of enterprise management are identified depending on the priority of impact methods and regulation areas. It is determined that in order to evaluate the effectiveness of an enterprise management system it is necessary to analyze a set of parameters. For various enterprises, this set of parameters remains almost unchanged, but the parameters themselves have different priorities for each enterprise.

Key words: management; enterprises; efficiency, market relations; management process.

Постановка проблеми. В даний час вітчизняними підприємствам необхідно переглянути підходи до організації системи управління, сконцентрувати увагу на проблемі підвищення ефективності їх діяльності.

Сучасна система управління підприємствами буде успішною у разі постійного і безперервного процесу її вдосконалення, орієнтації на зміни зовнішніх та внутрішніх умови, розробкою механізму і чинників сталого розвитку підприємства.

Нові організаційні форми вимагають нових принципів, форм і методів управління підприємствами, які формують сукупність рішень, що приймаються керівниками підприємства з оптимального використання ресурсів для досягнення поставлених цілей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями теоретичного підґрунтя формування системи управління на підприємствах займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких: В. Глушенко [1], П. Друкер [2], А. Ігнат'єва [3], Н. Метеленко [5], В. Прохорова [6], С. Янг [8] та ін.

Незважаючи на значний внесок науковців в розгляді питань теоретичного підґрунтя формування системи управління, залишаються недостатньо розглянутими питання у зв'язку з постійними змінами ринкової системи.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності теоретичного підґрунтя формування системи управління в сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішнє середовище, що впливає на діяльність вітчизняних підприємств, характеризується істотною невизначеністю, складністю та динамічністю змін. Ці зміни істотно впливають на функціонування вітчизняних підприємства

і викликають необхідність відповідних управлінських змін внутрішнього середовища. У зв'язку з цим в якості одного з найважливіших елементів управління підприємством виступає комплекс відповідних рішень з метою усунення негативного впливу динамічності і невизначеності.

Ефективність функціонування вітчизняних підприємств визначається тим, наскільки раціонально взаємодіють між собою їх елементи в процесі реалізації поставленої мети, тобто наскільки дієва та адекватна відповідна система управління.

Досить ефективним напрямом вирішення цих проблеми є формування і функціонування організаційних структур управління підприємством.

Згідно з теорією управління розрізняють чотири типові моделі, які відображають еволюцію теоретичних концепцій і визначають сутність організацій, роль та основні функції управління, а також критерії оцінки ефективності їх діяльності (рис. 1).

Сучасний стан ринкових відносин вимагає адекватних систем управління в галузях економіки. Особливе значення ця проблема має на рівні підприємства. Як об'єкт товарно-грошових відносин, підприємство має широку економічну самостійність і відповідальність за результатами своєї виробничо-господарської діяльності, повинно формувати таку систему управління, яка забезпечувала б їм високу ефективність функціонування, конкурентоспроможність і стійке положення на ринку.

Результати діяльності підприємств в значній мірі визначається ефективністю управління. У сучасних умовах одним із пріоритетних напрямків зміни систем управління є розробка обґрунтованих теоретичних і методологічних положень ефективної системи управління підприємствами.

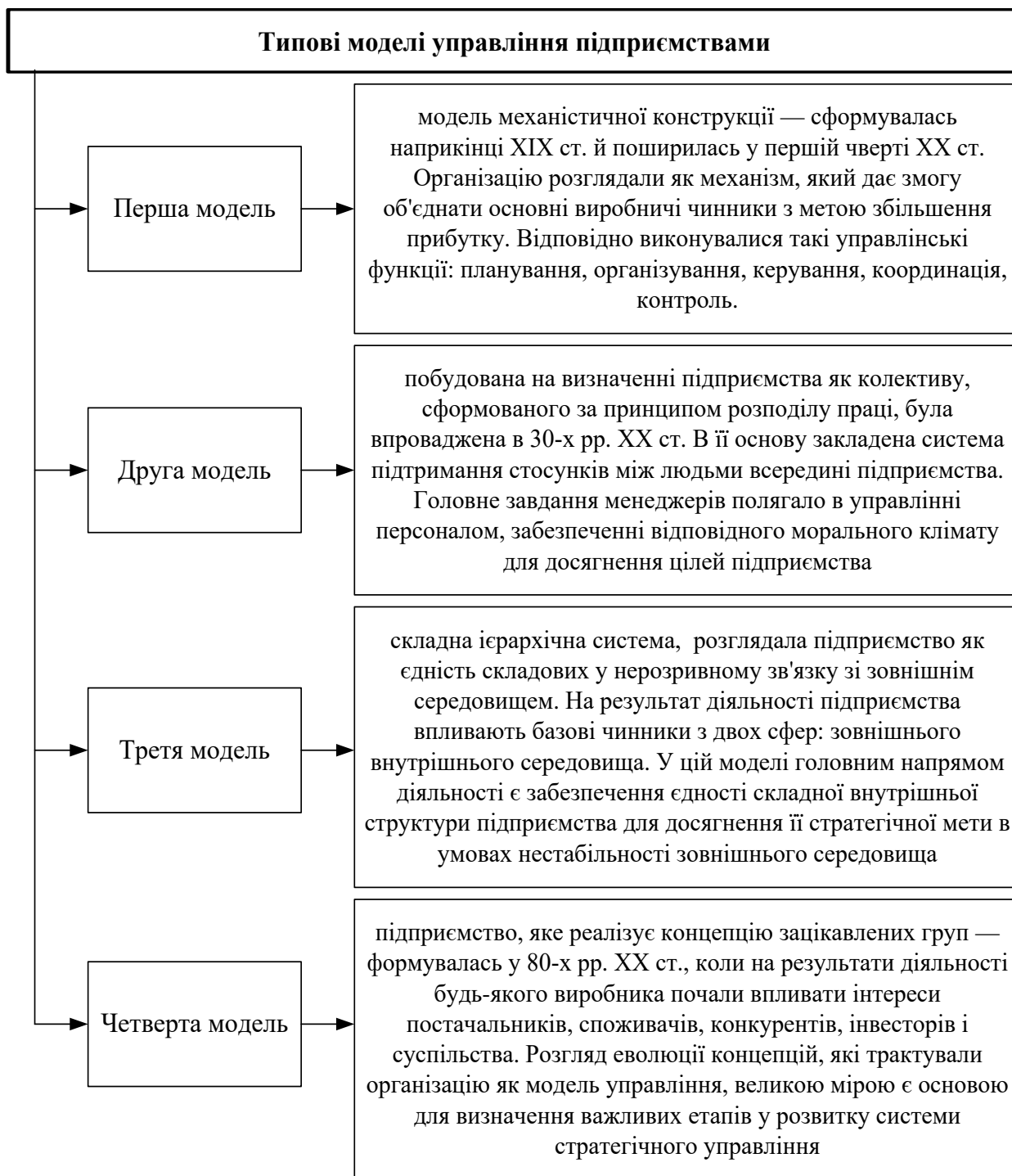

Рис. 1. Типові моделі управління підприємствами

Підвищення ефективності системи управління підприємствами є однією з головних цілей діяльності підприємства. Забезпечення високої ефективності системи управління багато в чому залежить від об'єктивності і достовірності її оцінки. Обґрунтована оцінка ефективності системи управління підприємствами вносить визначеність, виявляє реальні тенденції, дозволяє виявити, виміряти і оцінити головні чинники, що впливають на ефективність управ-

ління, а через нього – на результати діяльності підприємств.

Управління підприємством, як складна, багатовекторна економічна категорія, еволюціонує та розвивається відповідно до динамізму і ускладненню суспільного виробництва та ринкових відносин. Це зумовлює необхідність подальшого уточнення й систематизації теоретичних основ поняття «управління підприємством і визначає актуальність

розгляду «управління» як економічної категорії (табл. 1).

Поняття «управління», як і «управління підприємствами» належать до тих економічних категорій, теоретико-методологічні основи яких opracовували в усіх наукових економічних школах.

За результатами аналізу економічної сутності поняття «управління», можна надати авторське визначення поняттю, отже, управління – це сис-

тема, яка направлена на ефективне та раціональне використання потенціалу підприємства (кадрового, фінансового, технічного, наукового, інноваційного, інвестиційного, інформаційного, виробничого тощо) на стратегічному, оперативному та тактичному рівнях для досягнення цілей та виконання місії підприємства.

Управління підприємством складається з функціональних підсистем, що наведено на рис. 2.

Таблиця 1

Аналіз економічної сутності поняття «управління»

Автор	Визначення
А. Маршал	виділив управління в окремий фактор виробництва поряд із трьома традиційними – капіталом, працею, землею.
Ф. Тейлор	мистецтво знати точно, що слід зробити і як це зробити найкращим і найдешевшим способом
П. Друкер	особливий вид діяльності, що перетворює неорганізований натовп в ефективну, цілеспрямовану і продуктивну групу
В. Глущенко, І. Глущенко	конкретний апаратний, нормативний, функціональний варіант реалізації технології, що дозволяє вирішувати конкретну проблему управління. За системи управління вважають системи, які призначені для такої дії на об'єкт управління, що переводить цей об'єкт в бажаний стан і (або) надає параметрам процесів, що відбуваються в ньому, певні кількісні або якісні значення
С. Янг	підсистема організації, компонентами якої є групи взаємодіючих людей: її функції полягають в сприйнятті певних проблем організації (входів) і подальшому виконанні набору дій (процесів), в ході яких виробляються рішення (виходи), що збільшують дохід від діяльності всієї організації (задоволення), або оптимізують деяку функцію всіх входів і виходів організації
Н. Метеленко	це система, «яка являє собою сукупність елементів, пов'язаних між собою та таких, що мають динамічний характер
А. Ігнат'єва, М. Максимцов	є складною системою, створеною для збору, аналізу і переробки інформації з метою отримання максимального кінцевого результату при певних обмеженнях (нестача ресурсів, наприклад)
Вікіпедія	це претворення інформації про стан об'єкта в командну інформацію від суб'єкта; це цілеспрямований програмований чи довільний вплив на об'єкти задля досягнення кінцевої мети за допомогою процесорів, явищ, процесів, коли є з ними взаємодія в режимі детермінованої чи довільної програми/регламенту
Словопедія	дія на певний процес (об'єкту) з метою забезпечення бажаного його перебігу

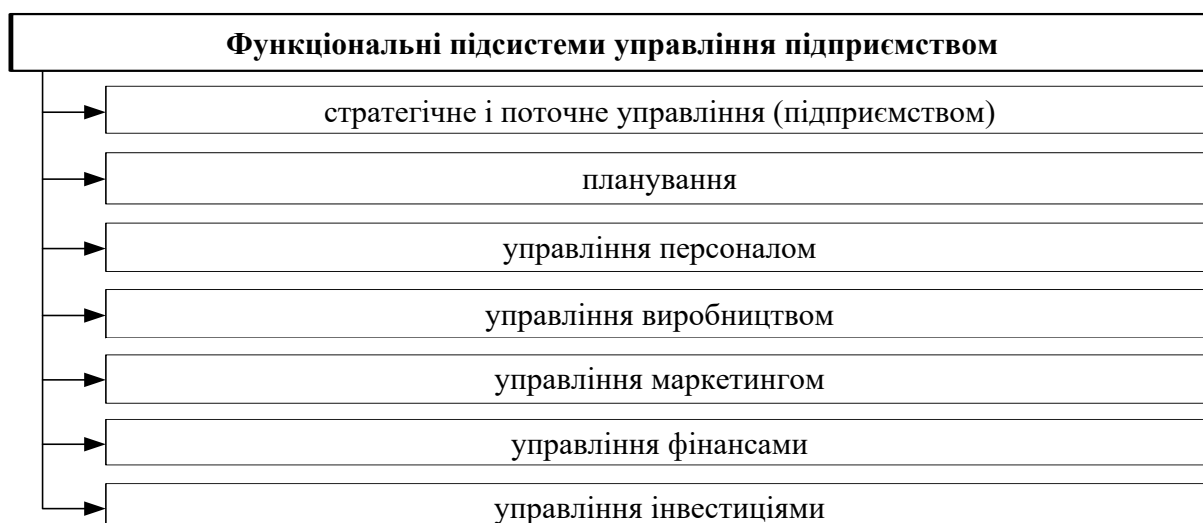

Рис. 2. Функціональні підсистеми управління підприємством

Для успішної роботи підприємства, його стійкого і гармонійного розвитку керівництву необхідно вирішити задачу побудови системи управління, що відповідає сучасним викликам і орієнтованої на середньо- і довгострокову перспективу та подолати проблему незбалансованості внутрішніх підсистем і ліквідувати системні диспропорції на підприємстві. Сучасна теорія і практика управління в залежності від пріоритету методів впливу і сфер регулювання об'єкта розрізняє такі види управління, що наведені на рис. 3.

Загальна характеристика механізму впливу на виробничі системи, характер і послідовність у вирішенні поставлених перед ними цілей і завдань дозволяє виділити також види управління підприємством: проблемні; ситуаційні; програмно-цільові; адаптаційні.

Зміст процесу управління визначається характером розв'язуваних проблем і являє собою сукупність операцій, згрупованих за його етапах. Етапи характеризують послідовність якісної зміни робіт в процесі управління, будучи ступенями внутрішнього розвитку управлінського впливу (рис. 4).

Сучасні принципи управління підприємством поділяють:

– на загальні: принцип поєднання демократизму і доцільного економічного централізму; досягнення високої ефективності в будь-якій діяльності; принцип стимулювання; єдиноначальності; принцип науковості; принцип правильної розстановки кадрів і підготовки; інтегрованості; принцип відповідності та ін.;

– на спеціальні, найважливішим з них є принцип забезпечення прибутковості бізнесу в поєднанні з максимальним добробутом працівників підприємства; принцип пріоритету споживача, висока якість і доступні ціни та ін.

Сутність управління підприємством визначається тими процесами управління, які включають формулювання цілей, прийняття рішень відповідно до мети, планування процесу виконання, прогнозування, організацію виконання, керівництво і мотивацію, координацію діяльності підрозділів і контроль.

Досконала структура управління підприємства, тим ефективніше вплив управління на процес функціонування, вона повинна відповідати певним вимогам, тобто бути:

– адаптивною (здатною адаптуватися до змін зовнішнього середовища);

Рис. 3. Види управління підприємством в залежності від пріоритету методів впливу і сфер регулювання

Рис. 4. Зміст процесу управління підприємствами

– гнучкою, динамічною (здатною миттєво реагувати на зміну попиту, вдосконалення технології виробництва, поява інновацій);

– адекватною (відповідної параметрам керованої системи);

– спеціалізованою (функціонально замкненою в структурних підрозділах з обмеженням і конкретизацією сфери діяльності кожного керівної ланки);

– оптимальною (з дотриманням раціональних зв'язків між рівнями та ланками управління);

– оперативною (здатної запобігти невідворотним змінам керованої системи за час прийняття рішення);

– надійною (здатної гарантувати достовірність передачі інформації);

– економічною (з відповідністю адміністративних витрат вимогам підприємства);

– простою (легкою для розуміння персоналу і пристосування до обраної форми управління та участі в досягненні цілей організації).

Процес управління підприємством має специфічні властивості [2; 5], а саме: мінливість (процес управління переходить з одного ступеня системи управління на іншу, здійснюється в різному взаємодії ланок управління); стійкість (проявляється у виникненні та закріпленні зв'язків процесу управління між здійснюють його ланками); безперервність (поки здійснюється процес виробництва, існує і неперервності процесу управління); послідовність (характеризує послідовність здійснення процесу управління: мета, ситуація, проблема, рішення); циклічність (повторюваність процесів управління в усі нових і нових циклах).

Висновки. Отже, для того, щоб оцінити ефективність системи управління підприємством

необхідно проаналізувати сукупність параметрів. Для різних підприємств цей набір параметрів майже не змінюється, але самі параметри мають різну пріоритетність для кожного підприємства.

Немає єдиного незаперечного стандарту, за яким будь-яке підприємство може отримати рейтинг ефективності управління. Можна сказати, що управління підприємством має бути настільки ефективним, щоб підприємство

досягало поставлених цілей. А цілі у кожного підприємства різні на кожному етапі життєвого циклу підприємства мети і завдання змінюються через природне зростання бізнесу, а також істотно коригуються цілями.

Для результативного та ефективного управління необхідно мати добре налагоджені функції цілепокладання, планування та контролінгу, а також мати чітку взаємодію всіх структур підприємства для досягнення загальних цілей.

Список використаних джерел:

1. Глущенко В.В. Исследование систем управления / В.В. Глущенко, И.И. Глущенко. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Железнодорожный : ООО НПЦ «Крылья», 2004. – 416 с.
2. Друкер П.Ф. Инновации и предпринимательство. – СПб.: Бук Чембер Интернешнл, 1992. – 160 с.
3. Игнатъева А.В. Исследование систем / М.М Максимцов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 157 с.
4. Краткая экономическая энциклопедия / Г.С. Вечканов, Г.Р. Вечканова, В.Т. Пуляев. – СПб. : Петрополис, 1998. – 509 с.
5. Метеленко Н.Г. Внутрішній господарський механізм ефективного функціонування промислових підприємств: теорія, практика, перспективи: монографія / Метеленко Н.Г. – Запоріжжя, 2010. – 480 с.
6. Прохорова В.В. Теоретичні аспекти проблем економічного розвитку в умовах глобалізації / В.В. Прохорова // Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. праць. Вип. 30. – К. : НАУ, 2009. – С. 20–26.
7. Прохорова В.В., Чобіток В.І. Управління потенціалом конкурентоспроможності підприємств на засадах контролінгу : монографія. Харків: Українська інженерно-педагогічна академія, 2012. – 278 с.
8. Янг С. Системное управление организацией / С. Янг ; [пер. с англ.]. – М. : «Советское радио», 1972. – 456 с.
9. URL: <http://library.if.ua/book/60/4207.html>.
10. URL: <http://sum.in.ua/s/systema>.
11. URL: <http://slovopedia.org.ua/36/53409/248133.html>.
12. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

References:

1. Glushenko V.V. Issledovanie sistem upravleniya / V.V. Glushenko, I.I. Glushenko. – [2-e izd., pererab. i dop.]. – Zheleznodorozhnyj : ООО NPC «Krylya», 2004. – 416 s.
2. Druker P.F. Innovacii i predprinimatelstvo. – SPb.: Buk Chamber Interneshnl, 1992. – 160 s.
3. Ignateva A.V. Issledovanie sistem upravleniya / M. M Maksimcov. – M. : YuNITI-DANA, 2000. – 157 s.
4. Kratkaya ekonomicheskaya enciklopediya / G.S. Vechkanov, G.R. Vechkanova, V.T. Pulyaev. – SPb. : Petropolis, 1998. – 509 s.
5. Metelenko N.G. Vnutrishnij gospodarskij mehanizm effektivnogo funkcionuvannya promislovihih pidpriyemstv: teoriya, praktika, perspektivi: monografiya / Metelenko N.G. – Zaporizhzhya, 2010. – 480 s.
6. Prohorova V.V. Teoretichni aspekti problem ekonomichnogo rozvitku v umovah globalizaciyi / V.V. Prohorova // Problemi sistemnogo pidhodu v ekonomici : zb. nauk. prac. Vip. 30. – K. : NAU, 2009. – S. 20–26.
7. Prohorova V.V., Chobitok V. I. Upravlinnya potencialom konkurentospromozhnosti pidpriyemstv na zasadah kontrolingu : monografiya. Harkiv: Ukrayinska inzhenerno-pedagogichna akademiya, 2012. – 278 s.
8. Yang S. Sistemnoe upravlenie organizaciej / S. Yang ; [per. s angl.]. – M. : «Sovetskoe radio», 1972. – 456 s.
9. URL: <http://library.if.ua/book/60/4207.html>.
10. URL: <http://sum.in.ua/s/systema>.
11. URL: <http://slovopedia.org.ua/36/53409/248133.html>.
12. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.